

Yulia Nikolova

(Plovdiv University Paisii Hilendarski)

The Initials “H. P-V” – On the Errors in Authorship Attribution and Unrevealed Contacts

Abstract: The study deals with the errors related to the authorship attribution of texts signed with the initials “H. P-v” and the discovery that these initials stand for the names of both Hristo Botev and Haralampi Popov. The paper focuses on the life and literary work of the unknown author Haralampi Popov. It also seeks to account for similarities and so far unrevealed creative influences of Hristo Botev on Haralampi Popov and his circle of friends, who were also men of letters.

Key words: Haralampi Popov, authorship attribution

Юлия Николова

(България, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

„Х. П-въ“ – за грешките при атрибуцията и за незабелязаните контакти

За изследователите на българската литература от XIX век казусът „Кой е Х. П-в?“ отвежда към споровете, възникнали през 20-те години на XX век и приети за окончателно решени петдесет години по-късно.

Всеизвестно е, че Ботевото стихотворение „Майце си“, публикувано най-напред във в. „Гайда“ (г. III, бр. 19, 15 апр. 1867 г.) с името „Х. Петков“, при обнародването във в. „Свобода“ е подписано с инициалите „Х. П-въ“. През 1868 г. в. „Дунавска зора“ (г. I, бр. 14, 12 февр. 1868 г.) със същите инициали е представена изповедта „Към брата си“. Така е и при второто ѝ издание във в. „Свобода“ (г. I, бр. 36, 30 юни 1870 г.). Отпечатаните „Елегия“ („Свобода“, г. I, бр. 37, 8 авг. 1870 г.), баладата „Хаджи Димитър“ (под заглавие „В памет на Хаджи Димитър“ – в. „Независимост“, г. III, бр. 47, 11 авг. 1873 г.) и сатирата „В механата“ (в. „Независимост“, бр. 53, 15 септ. 1873 г.) също са поетически творби на „Х. П-въ“. Обявата за предстоящо излизане на в. „Будилник“, публикувана във в. „Независимост“ (г. III, бр. 30, 14 април 1873 г.), е подписана от бъдещия редактор като „Х. П-въ“. Оказва се, че в продължение на пет години, в седем различни публикации неизменно стои абревиатурата „Х. П-въ“. Въпреки това, а и при наличието на достатъчно аргументи и факти, изследователите никога не са проявили съмнение, че зад поетическите творби, подписани с „Х. П-въ“, се крие името на Христо Ботев (Петков).

По същото време, през март 1873 г. в два броя на в. „Независимост“ се появява статията „Отговор г-ну Катранову“, подписана отново с инициалите „Х. П-въ“. В нея авторът опровергава някои от становищата на Георги Катранов от статията му „Свищовските работи“, публикувана в шест последователни броя на в. „Свобода“ през месеците януари-февруари 1873 г. (Катранов 1873: Свобода/Katranov 1873: Svoboda), в която се описват събитията в Свищов през май 1867 г., случили се след преминаването на Филип-Тотювата чета край града и разгрома на местния революционен комитет. След

разпитите в Свищов и Русе, за които разказва Катранов, 32 младежи от Свищов са заточени в Диарбекир и Акия. Х. П-въ упреква Георги Катранов, че в желанието си да изтъкне себе си, е допуснал неточности.

Материалът събужда любопитството на изследователите и с още едно уточнение. По онова време – пише Х. П-въ – аз издавах ръкописен вестник под заглавие „Българин“ и стараех се да го разпространа колкото се може повече. Главният редактор на тоя вестник беше Н.Г.К. „Българин“ излязаше веднъж през неделата на голяма хартия. Излязоха 14 броя (Х. П-въ 1873: Независимост, бр. 24/Н. Р-ва 1873: Nezavisimost, br. 24).

Подписът под статията и вестта в нея за издаване на вестник стават повод за дългогодишни спорове. През 1921 г. Е. Волков стига до заключението, че

и авторът на цитирания по-горе от нас Отговор към г. Г. Катранов, и издателят в гр. Свищов през 1867 г. на сатиричния ръкописен вестник „Българин“ се явява Хр. Ботев (Волков 1921: 56-61/Volkov 1921: 56-61).

Тезата е приета и от други литературни историци. През 1924 г. Божан Ангелов приема тази констатация в своята „Българска литература“ (Ангелов 1924: 216/Angelov 1924: 216). А в издадените през 1925 г. Ботеви съчинения под редакцията на Д. П. Койчев и Ал. Филипов статията е включена в раздела „Политически статии“ (Ботьов 1925/Вотуов 1925) като в коментара към изданието съставителите отбелязват, че тя не принадлежи тематично към групата (Ботьов 1925: 386/Вотуов 1925: 386).

Срещу включването на статията към творчеството на Ботев остро реагира В. Г. Клинчаров с брошурата си „Мистификация с произведенията на Христо Ботйов“ (Клинчаров 1925: 14-20/Klincharov 1925: 14-20). В излязлата през 1929 г. книга „Свищов. Принос за историята му“ авторът протойерей Ст. Ганчев пише:

Биографите на Хр. Ботев предполагат, че той в края на 1866 г., или в началото на 1867 г., на връщане от Одеса минал през Свищов и добил връзки с интелгентни младежи в града [...] За такова пребиваване на великия революционер не могат да се доловят сведения, обаче за ръкописен сатирически вестник по това време се говори. Такъв се издавал в Свищов, пръскали са листовете по улиците. Като вземем предвид обстоятелството, че Ботев имал много познайници в града, че по-късно ги сондирал да излезне ли с четата си при Свищов, вероятно е да приемним, че той е пребивавал в Свищов (Ганчев 1929: 313/Ganchev 1929: 313).

Осем години по-късно, друг свищовски краевед – Георги Попхристов, в книгата си „Свищов в миналото“ отбелязва:

В отговор на статиите на Георги Катранов пише Х. П-въ във в. „Независимост“, бр. 24 и 25, г. III от 1873. Под горните инициали предполагат някои да се крие Христо Петков Ботев. Обаче не е още установено и после и ония поборници, които лично познавали Ботев, не твърдят това (Попхристов 1937: 353/Pophristov 1937: 353).

По-късни проучвания, както и анализът на откритата едва през 1910 г. брошура „Моите страдания в 1867 г. от Харалампия Попова“, излязла в Каравеловата печатница в Букурещ през същата 1873 г., когато е публикувана и статията „Отговор г-ну Катранову“, окончателно разграничават последната от творбите на Ботев и я документират като дело на Харалампи Попов (Унджиев, Унджиева 1975: 81-82/Undzhiev, Undzhieva 1975: 81-82)

Ако изследователите бяха свързали статията на Х. П-въ с публикувания кратък „Отговор“, подписан от „Г. Катранов“ – пак във в. „Независимост, но четири месеца по-късно, не биха преплели името на Ботев с това на другия „Х. П-въ“:

Прочетох в „Независимост“ – пише Г. Катранов в „Отговор“, а после в книгата „Моите страдания в 1867 година“ от Харалампия Попова, че светът има и такива чудотворци, които познават състоянието на човеческите сърца и които умеят наведнъж да оценят сяка една личност и да я осъдят тутакси без никакви причини. Г. [господин, б.м.] Х. Попов говори, че съм бил уплашен от турските наказвания, плакал съм като дете и молил съм се на св. Акакия. Ако г. Попов да би бил сърцевед, то той би трябвало да разбере, че аз плачех не от страх, а от срам и негодувание, т.е. аз оплаквах нашето отечество, че няма достойни синове и благородни личности. Даже и сам г. Попов не може да каже, че моето мнение е невярно и крайно (Катранов 1873: Независимост/Katranov 1973: Nezavisimost).

Но изясняването на атрибуцията на „Отговору г-ну Катранову“ оставя без отговор редица въпроси: кой е Харалампия Попов; каква е връзката му с Каравелов; имал ли е контакти с Христо Ботев; какви сведения има за ръкописния вестник „Българин“ и т.н.

* * *

През 1957 г. Ив. Стойчев представя нова информация за Христо Ботев и отново напомня за Харалампия Попов:

Сведенията за този възрожденец са тъй малко, че те са избягнали от вниманието на историческите трудове на родния му гр. Свищов (Стойчев 1957: 77/Stoychev 1957: 77).

Той споменава и за открити от него четири портрета на Харалампия Попов у родственици на Цветан Радославов от 1866 г., от ок. 1871/72 г. и от 1886 г., но не ги обнародва и дава само откъслечна информация относно дарствените надписи. Те са адресирани към Георги Хаджиденков, баща на Цветан Радославов¹.

Причините, поради които свищовските летописци не разкриват самоличността на Харалампия Попов се дължи на убягналите от погледа им важни документи. Освен това, търсенето на конкретна личност само с инициалите „Х. П-въ“, води до объркването на Харалампия Попов с други свищовски дейци, връстници на същия, които във времето ок. 60-те и 70-те години на XIX век са живели и работили също в града. Такъв е копривщенецът Христо Попов, учител в Свищов през посоченото десетилетие. А в Разград учителства свищовец с близко име – Ламби Попов Иванов или Ламби Иванов Попов. В „Българска възрожденска книжнина“ М. Стоянов го представя като двама различни автори (Стойнов 1957: т. I, 144, 195/Stoyanov 1957: т. I, 144, 195). През 70-те години на XIX век той е сътрудник на сп. „Училищен преглед“. Под превода на нравоучителния разказ „Екът“ (сп. „Училище“, ян. 1872 г., с. 7) се подписва „Ламбе П. Иванов“, в същото списание (сп. „Училище“, 5 март 1876 г., с. 128) е изписано: „Уроци от природата, четени в Разградското читалище от учителя Ламбя И. Попов“. През 1879 г. Ламби Попов се завръща в Свищов. Има го на снимка с група свищовци от хора на Янко Мустаков, но други сведения за него няма. В краеведски документи името на Харалампия Попов се обърква и с това на Прокопий (наричан още Христо, Харалампия) Попов (По-

¹ Цветан Радославов (Цветан Георгиев Хаджиденков) е осиновен от дядо си по майчина линия Цвятко Радославов. Виден свищовски търговец, Цвятко Радославов е нямал други наследници и е искал търговските му дела да попаднат в добри ръце. Неговата дъщеря (майка на Цветан) Пауника е дъщеря на Христати Павлович, осиновена след смъртта на последния от Цвятко Радославов.

палексиев) Дяков (Дянков). Ст. Ганчев в „Свищов. Принос към историята му“ го назовава Харалампи Попалексиев Дянков. В „Свищов в миналото“ Г. Попхристов смята, че той, а не П. Х-въ е истинският редактор на издавания ръкописен вестник.

За забелязване е – пише Попхристов – че в гр. Свищов, според думите на дописника [Х. П-въ, б. м.] през 1867 г. се е издавал хумористичен вестник (по за вярване е да е Хр. П. Дяков) (Попхристов 1937: 353/Pophristov 1937: 353).

Според краеведите, Прокопий Попалексиев Дянков се познава с Ботев още от Одеса. А през 1876 г., тръгвайки да продължи образованието си в Новорусийския университет, стига до Румъния, там вероятно се среща с Христо Ботев и изпраща обратно багажа си в Свищов, като се записва в четата му.

От всички посочени имена, въз основа на събраните факти, е по-достоверно да се твърди, че Харалампи Попов е личност, различна не само от Христо Ботев, но от Ламби Попов и от Прокопий Попов. В „Моите страдания в 1867 година“ при разпита (след залавянето му) той трикратно отговаря пред Митхад паша, че се казва Харалампи и не познава друг в Свищов с такова име (Попов 1873: 6/Роров 1873: 6). Освен това, Георги Катранов не отрича, че Харалампи Попов е един от редакторите на ръкописния вестник. Въз основа на откритите снимки И. Стойчев твърди:

От надписите в тях се вижда, че в началото на 1866 г. Попов бил в Свищов и изглежда на възраст около 20-години (Стойчев 1957: 78/Stoychev 1957: 78).

Всъщност в „Отговор г-ну Катранову“ Харалампи Попов категорично потвърждава свищовското си гражданство:

Отдавна имах намерение да изнеса някои други сведения пред читающата публика за свищовските работи и да укажа на някои грешки, които срещнах в статията на г-на Катранова „Свищовските работи“, но по различни причини бях принуден да мълча и да чакам време [...] Катранов е мой съотечественик и аз съм имал случай да го позная и да си съставя вярно понятие за неговото развитие (Х. П-въ 1873: Независимост, бр. 24/Н. Р-ва 1873: Nezavisimost, br. 24).

Посочването на възрастта на Катранов („когато му преминале 20 години“) доказва, че двамата са връстници и са родени някъде ок. 1845/47 г. Още по-точен за родното си място е Харалампи Попов в брошурата „Моите страдания в 1867 година“.

В 1867 г. – пише той, аз живеех в отечеството си България, в родния си град Свищов и занимавах се с продажба на тютюн, сир. бях тютюнджия. Дюкянът ми беше в Долната махала, близо каде новата черква в една доста тясна улица (Попов 1873: 4/Роров 1873: 4).

Събраните данни дават приблизително задоволителен биографичен портрет на Харалампи Попов – родно място, приблизително вярна година на раждане, професия. От спомените му става ясно, че има слуга, който му носи храна в затвора и собствен търговски печат – доказателство за търговската му замога. Харалампи Попов е бил грамотен, нещо характерно за свищовските младежи от този период, поради добре уреденото класно училище. По-голяма част от търговците в града сами са умеели да водят сметките си и да кореспондират по търговски въпроси. От спомените става ясно, че когато Харалампи Попов е арестуван на 27 май 1867 г., първата му мисъл е да изпрати чрез слугата си тайна записка до приятеля си, редактора на в. „Българин“:

Аз трябваше да напиша някоя записка на г-на Н.Г.К. и да му явя: как и за какво съм затворен, какво са ме питале на мезлишът и главното – да му кажа, ако повикат и него, да не би някак да се излъже и да изкаже работите, които сме вършеле с него заедно – като сатириите под име „Българин“ и други так. За да реша той

въпрос сам беше невъзможно, защото, благодарение на тефтишинът, в джобовете ми не само перо и книга, но и прах дору не бе останало – трябваше помощта на някого [...] Като видях Манчева, аз пооткрехнах малко вратата и из дъгата му се помолих да ми даде ако има един плайвас и едно парче книга ...“Нямам, но чакай – ще ти дам след малко“ И наистина след малко тоя добар човек доближи до вратата на моята келия и из дъгата подаде ми плайс и книга [...]. Седнах и написах на г. Н.Г.К. записка ... (Попов 1873: 7-8/Popov 1873: 7-8).

Цитираният откъс не само потвърждава грамотността на Харалампи Попов, но потребността и навика му да ползва писмено словото. Удивлява умението му да се вглежда в подробностите и да разказва непринудено.

В статията трикратно са посочени инициалите на сътрудника му при издаването на ръкописния вестник. На този въпрос досега не се е обръщало внимание. Според нас става дума за Николай Григоров Казаков (Попович). Син на заможен търговец, сам занимаващ се с търговия, учил в Киев (вероятно духовна семинария) и в Историко-филологическия факултет на Московския университет, той неведнъж е проявявал дарбата си на сатиричен стихотворец. За сатири, писани осем години по-рано от него, Васил Манчев и Николай Станчев споделя Васил Манчев в спомените си (Манчев 1982: 52/Manchev: 52). По-късно Николай Казаков става свещеник и е един от старците, дали на краеведите през 30-те години на ХХ век данни за историята на Свищов.

В „Моите страдания в 1867 година“ Харалампи Попов описва тримесечните си патила в русенската „хапусхана“, разказва за свищовските си другари, за разпитите. Спомените завършват с освобождаването му (заедно с още двадесет негови съграждани) на 28 юли и с иронично-противоречивите чувства на излезлите за съдбата им в бъдеще.

След освобождаването от ареста Харалампи Попов най-вероятно се озовава в Румъния, както правят и други свищовски съзаклятници. Сведенията за този период от живота му са много откъслечни. Знае се, че през 1873 г. сътрудничи на в. Независимост“ и в Каравеловата печатница излизат спомените му „Моите страдания в 1867 година“. В. Трайков и Н. Жечев отбелязват, че по това време (70-те г. на ХІХ в., б. м.) в Гюргевския окръг, в с. Летка веке, учителствал в румънското училище и младият Харалампи Попов от Свищов (Трайков, Жечев 1986: 295/Tрайков, Zhechev 1986: 295). Името на Харалампи Попов се среща между спомоществателите за издадената през 1872 г. брошура на Любен Каравелов „За въздухът и за неговото влияние на животните и на растенията“. Попов е предплатил за 20 бройки и е записан от с. Летка веке. Три години по-късно – през 1875 г. той отново е между спомоществателите за поредната брошура на Каравеловата „Детска библиотека“ – „Разкази за водата и за нейните свойства“. Към „Имена на спомоществателите и кой колко книжки е земал“ е отбелязано: „Летка веке. Харалампия Попов 20“. Според Ив. Стойчев най-вероятно е Харалампи Попов да се е заселил окончателно в Румъния. Към тая мисъл го навеждат намерените от него снимки от 1881 и 1886 г. с дарствен надпис за Г. Хаджиденков.

Третият (портрет, б.м.) – пише в бележка Стойчев – е датиран 30 август 1881 г. с означение с. Концеци, навярно Телеормански окръг, а четвъртият е от юни 1886 г., пак от същото село. Явно е, че Попов е поддържал връзки с родното си място и другарите си от младини. Все пак до Освобождението останал непризнат деец, може би затова, че окончателно се заселил в Румъния, гдето се оженил за някоя си Стойческа от гр. Александрия (Стойчев 1957: 78/Stoychev 1957: 78).

Като се има предвид, че гр. Александрия е изграден предимно от свищовлии, забягнали в Румъния след войните от 1810 г. и 1829 г. (Николова, 2018: 56-57/Nikolova 2018:

56-57), твърде възможно е неговата съпруга да е също със свищовски корен. Но далеч от родината си, макар доживял Освобождението и контактувал със съгражданите си до 90-те години на XIX век, той остава забравен.

* * *

Въпреки разграничаването, публикациите на Харалан Попов продължават да пораждат въпроси за връзките му с Христо Ботев. Самостоятелното издание на „Моите страдания от 1867 година“ започва с мото, отговарящо на съдържанието, но и твърде интригуващо по отношение на появата си:

Крещим, но щом изтрезнеем,
забравяме думи, клетви,
и немеем, и се смеем
пред народни свети жертви!
А тиранинът върлува
и безчести край наш роден –
коли, беси, бие, псува
и глоби народ поробен!

Чавдар

Откъсът от стихотворението „В механата“ и подписът „Чавдар“ недвусмислено отвеждат към Христо Ботев. Но мотото е от стихотворение, което все още не е публикувано. То излиза на страниците на в. „Независимост“ в бр. 52 от 15 септември 1873 г. А шест броя преди това (в. „Независимост“, бр. 46 от 4 август 1873 г.) е публикувано съобщение за излязлата брошура:

Излязла е книга под заглавие „Моите страдания в 1867 година“ от Хараламбия Попов. Г. Хараламбия Попов описва свищовските приключения в 1867 г. и характера на турските съдилища твърде вярно. Въобще тая книжка е написана твърде живо. Ния я рекоментуваме на нашите читатели. Цената ѝ е 80 бана.

Цвета и Иван Унджиеви са склонни да приемат, че вероятно както статията, така и брошурата са редактирани основно от Каравелов, или от Ботев, които сигурно са поставили мотото и които изглежда, са познавали отблизо Харалампи Попов (Унджиев, Унджиева 1975: 82/Undziev, Undzieva 1975: 82).

Но трябва да се допълни, че Ботеви стихотворения в техния устен, все още непубликуван вид, са известни на свищовските младежи. В спомените на заловения през май 1867 г. свищовски съзаклятник (и диарбекирски заточеник) Илия Монеv е записано, че след произнасяне на присъдата в Русе,

вечертъ (23 авг. 1867 г., б. м.) часа на 10 ни закараха на скелити [...] и като влязохме у вапоръ часа на 12 викнахме да пеим и сас флаво свирихми. Песента бешши „ни плачи, мамо, ни плачи (Попхристов 1937: 372/Pophrystov 1937: 372).

В тефтерчето на Георги Катранов, съхранявано в библиотеката на ПБНЧ „Еленка и Кирил Д. Аврамови – 1856“ на л. 106-111 са записани две песни. Първата, озаглавена „Песен на българити кога стана възмящение 1863 и когато побегнаха във Влашко“, започва със стиховете „Не плачи, майко, не тъжи, // че станах ази бунтовник“ и завършва:

И ти, кога чуйш, майко,
над село курушум да пропей
и момци вече наскачат
под зелен свилен пряпорец,
и тогаз майко не плачи.

Втората е с дата „На 1869 ян.“ и е със заглавие „Хъшовска народна песен“. Тя представя цялата Ботева творба, но с промени на отделни изрази и думи.

И двете песни от тефтерчето на Георги Катранов, както и споменатата песен от Илия Монеv, предхождат с няколко години първата публикация на Ботевото „На прощаване“ във в. „Дума на българските емигранти“, бр. 2 от 25 юни 1871 г.

През 1871 г. в Браила е отпечатана „Радан войвода. Драмица из българската история“, подписана с инициалите П. И. Ст-въ, зад които най-вероятно се крие Павел Икономов.² В драмата героят – Радан войвода, заявява:

Най-голямото богатство аз спечелвам,
че съм достоен за отечеството си да умра.
Що сториха славни юнаци, дете им песни пеем?!
Умряха славно за народното добро.
Ако погива – сичка памет остава –
юнак и награда не желай.

Стилистичните и синтактичните сходства, макар на пръв поглед хипотетични, безспорно отвеждат към „Хайдути“ и „На прощаване“ на Христо Ботев.

Изследователите на Христо Ботев знаят, макар и откъслечно и не в обобщен вид, че той е имал доста контакти със свищовци, повечето от които са негови връстници, какъвто е и Харалампи Попов. С Кирияк Цанков са членове на революционния комитет. Снимка от 1875 г. е съхранила приятелството между Христо Ботев, Иван Драсов и свищовския поборник Никола Славков. Осем свищовски младежи тръгват с Ботевата чета, от тях двама са членове на щаба – Георги Матев, Петър Ванков, Прокопий Попалексиев Дянков, Иваница Данчов, Атанас Алексиев, братята Костаки и Георге (Юргаки) Апостолови. Известни са писма на Христо Ботев до Павел Икономов, д-р Георги Атанасович и др.

И Любен Каравелов не е чужд на ставащото в Свищов. Запазени са реплики в негови стихове и в белетристиката, които възхваляват красотата на крайдунавската природа и желанието да намери утеха всред нея („Кога умра ...“, „Стана“ и др.):

Кога умра не копай ме
между мъртвите люде –
дето няма борба, живот –
тежко ще ми бъде!
Закопай ме край Дунавът
в лозята свищовски,
дето цъфтят цветя, треви
сякакви овошки.

Или пък добронамерено осмива аристократичния манталитет на свищовлии – те се отличават с „безмерно честолюбие“ и „ситно самолюбие“, „свищовецът се хвали и когато спи“ „все дърдори...“ и т.н. (вж. „Знаеш ли ти кои сме“, „Познаваш ли онзи юнак“ и др.). Но той внимателно следи и политическите събития в града. В драмата му „Хаджи Димитър Ясеноv“ (1872 г.) в действие II, явл. IV разговорът между Митхад паша и харем-кехаята отразява съдебния процес в Русе през май 1867 г. срещу свищовските младежи:

Митад: Почакай малко. (Чете хартиите) „Русчушкият съд е решил, щото свищовските бунтовници да се обесят“. Да, да се обесят ...Аз искам да се обесят ... „Но родителите на осъдените молят честното правителство да ги помилува“ ... Не, не

² Проучванията по въпроса са обект на друго изследване.

трябва да ги помилува! Аз никого не ща да помилувам (Пие и продължава да чете). „Правителството трябва да накаже виновниците за пример на другите християни“. Така зер – цял Свищов трябва да бъде наказан ... (Каравелов, 1984: 311/Karavelov 1984: 311).

А публикуваната в драмата „народна песен“, която вероятно е авторска, отразява общото настроение в града:

Покрай Дунав ходят, мамо,
млади българчета,
остри саби точат, мамо,
тънки пушки трийт ...
(Каравелов 1984: 309/Karavelov 1984: 309)

Събитията, случили се през май 1867 г. в Свищов и Русе, публикуваните в емигрантската преса отзиви, лични впечатления и дори конфликти може на пръв поглед да се преценят като маргинално явление. Анализирайки го от разстоянието на годините Петър Берковски, който е очевидец на станалото, пише:

Следователно не е вярна версията на покойния Захария Стоянов, който казва: „Няколко буйни младежи от тоя град, които така също биле обладани от патриотическа искра, посъбрали се няколко вечери на определени места, решавали и планирали и дошли най-после до такова заключение, че са в състояние да хвърлят ръкавицата на „цариградското слънце“. Тая версия не е вярна заради това, защото не признава исторически съществуването на Свищовския революционен комитет (Берковски 1894: 51/Berkovski 1894: 51).

Самото събитие, според него означава, че „идеята за българско въстание и освобождение била доволно популярна помежду тамошното българско население“.

В „Отговор г-ну Катранову“ Харалампи Попов пише:

Ако някой държи тоя сатирически вестник („Българин“, б.м), то го мола да прочете статията „XIX век кам 1867 г.“ и да види сбъднало ли са е нашето пророчество или не (Х. П-въ 1873: Независимост, бр. 24/Н. Р-ва 1873: Nezavisimost, br. 24).

За съжаление броеве от този ръкописен вестник не са открити, но въпросът за него остава открит. И ако за историците случилото се в крайдунавския град няма кой знае какво общонационално значение, ако Ботевото творчество добросъвестно е изчистено от неговия „Отговору г-ну Катранову“ и атрибуцията на този публицистичен материал е доказана, то написаното дотук и репликата на живелия преди век и половина Харалампи Попов дават основание да се твърди, че пред литературните историци продължават да стоят нови въпроси, както и интересни възможности за изучаване богатството на интертекстуалните влияния и явления у нас.

И дано да е винаги така.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов 1924: *Ангелов, Б.* Българска литература. Ч. II. Исторически очерк на новата българска литература от Паисия до днес. София: Кооперативна печатница „Едисон“ (Angelov 1924 : *Angelov, B.* Balgarska literature. Ch. II. Istoricheski ocherk na novata balgarska literatura ot Paisia do dnes. Sofia: Kooperativna pechatnica “Edison”)
- Берковски 1894: Из възпоминанията ми. Записки от Петър Ив. Берковски. Лом (Berkovski 1894: Iz vazspominaniata mi. Zapiski ot Petar I. Berkovski. Lom).

- Ботьов 1925: *Ботьов, Хр.* Съчинения. Под ред. на Д. П. Койчев и Ал. Филипов. София: Изд. Ал. Паскалев, 288-293 (Botyov 1925: *Botyov, Hr.* Sachinenia. Pod red. na D. P. Kouychev i Al. Filipov. Sofia: Izd. Al. Paskalev, 288-293).
- Волков 1921: *Волков, Евг.* Христо Ботьовъ. – В: Сборник на БАН, 1921, кн. XV, 1-206 (Volkov 1921: *Volkov, Evg.* Hristo Botyov. – V: Sbornik na BAN, 1921, kn. XV, 1-206).
- Ганчев 1929: *Ганчев, Ст.* Свищов. Принос за историята му. Свищов: Печатница П. А. Славков (Ganchev 1929: *Ganchev St.* Svishtov. Prinos za istoriata mu. Svishtov: Pechatnica P. A. Slavkov).
- Каравелов 1984: *Каравелов, Л.* Събрани съчинения. София: Български писател, Т. IV (Karavelov 1984: *Karavelov, L.* Sabrani sachinenia. Sofia: Balgarski pisatel, t. IV).
- Катранов 1873: *Катранов, Г.* Свищовските работи. – Свобода, бр. 3 от 17 ян., бр. 4 от 23 ян., бр. 5 от 30 ян., бр. 6 от 6 февр., бр. 7 от 13 февр. и бр. 8 от 20 февр. (Katranov 1873: *Katranov, G.* Svishtovskite raboti. – Svoboda, br. 3 ot 17 yan., br. 4 ot 23 yan., br. 5 ot 30 yan., br. 6 ot 6 fevr., br. 7 ot 13 fevr. I br. 8 ot 20 fevr.).
- Катранов 1873: *Катранов, Г.* Отговор. – Независимост, г. IV, бр. 6 от 24 окт. (Katranov 1873: *Katranov, G.* Otgovor. – Nezavisimost, g. IV, br. 6 ot 24 okt.).
- Манчев 1982: *Манчев, В.* Спомени. София: Отечествен фронт (Manchev 1982: *Manchev, V.* Spomeni. Sofia: Otechestven front).
- Николова 2018: *Николова, Ю.* Достойно естъ. Свищов през XIX век до първото десетилетие на XX век. София: Иврай. Трето допълнено изд. (Nikolova 2018: *Nikolova, Yu.* Dostoyno est. Svishtov prez XIX vek do parvoto desetiletie na XX vek. Sofia: Ivray. Treto dopalнено izd.).
- Попов 1873: Моите страдания в 1867 година от Харалмпия Попова. Букурещ. В печатницата „Свобода“ (Popov 1873: *Moite stradania v 1867 godina ot Haralampia Popova.* Bukuresht. V pechatnicata “Svoboda“).
- Попхристов 1937: *Попхристов, Г.* Свищов в миналото (86 – 1877). Свищов (Pophristov 1937: *Pophristov, G.* Svishtov v minaloto (86 – 1877). Svishtov).
- Стойчев 1957: *Стойчев, Ив.* Нови сведения за живота и дейността на Христо Ботев. – Исторически преглед, г. XIII, кн. 3 (Stoychev 1957: *Stoychev, Iv.* Novi svedenia za zhivota i deynostta na Hristo Botev. – Istoricheski pregled, g. XIII, kn. 3).
- Стоянов 1957: *Стоянов, М.* Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар. Т. I. София: Наука и изкуство (Stoyanov 1957: *Stoyanov, M.* Balgarska vazrozhdenska knizhnina. Analitichen repertoar. t. I, Sofia: Nauka i izkustvo).
- Трайков, Жечев 1986: *Трайков, В., Н. Жечев.* Българската емиграция в Румъния. XIV век – 1878. София: Наука и изкуство (Traykov, Zhechev 1986: *Traykov, V., N. Zhechev.* Balgarskata emigracia v Rumania. XIV vek – 1878. Sofia: Nauka i izkustvo).
- Унджиев, Унджиева 1975: *Унджиев, Ив., Цв. Унджиева.* Христо Ботев – живот и дело. София: Наука и изкуство (Undziev, Undzieva 1975: *Undziev, Iv., Ts. Undzieva.* Hristo Botev – Zivot i delo. Sofia: Nauka i izkustvo).
- Х. П-въ 1873: *Х. П-въ.* Отговор г-ну Катранову. – Независимост, г. III, 1873, бр. 24 от 3 март, бр. 25 от 10 март (H. P-va 1873: *H. P-va.* Otgovor g-nu Katranovu. – Nezavisimost, g. III, 1873, br. 24 ot 3 mart, br. 25 ot 10 mart).